

Şefik Can Hatıralar

Hazırlayan:
Hayat Nur Artıran

SUFI
KİTAP

GİRİŞ

HAYAT NUR ARTIRAN: Efendim, zât-ı âlinizi genel olarak bilmekteyiz, fakat sizi ve ailenizi daha yakın tanıyabilmek için, bizlere kendinizden ve ailenizden bahseder misiniz?

ŞEFİK CAN: Efendim, annemin adı Gülşen'di. Kendisi Ardahan'a beş, altı saat mesafede bulunan Carısgev köyünün ileri gelen sakinlerinden Yusuf Ağa'nın kızıydı. Yusuf Ağa çok becerikli, faziletli bir insandı. Devrin zenginlerinden olup herkese iyilik ve merhamet eden yüce gönüllü biriydi. Ruslar 93 Harbi'nde oraları işgal ettikleri zaman, dedemi Nahiye Müdürü yapmışlar. Çünkü çok iyi Rusça bilen, akıllı, geniş görüşlü, eğitimli bir insan... İşte annem, böyle herkes tarafından sevilen, tanınan saygın bir ağanın kızıydı. Dedemin annemden başka kızları da vardı; fakat oğullarına daha 1800'lü yıllarda yurtdışında yüksek eğitim aldırmasına rağmen, kızlarını ihmal etmiş, okutmamış. Bu durum o devrin genel anlayışından olmalı. Dedemin Mustafa, Ahmet, Muhammed diye üç oğlu var. Dikkat ederseniz oğullarına Peygamber Efendimiz'in isimlerini koymuş. Bunların iki tanesinin bünyesi çok sağlam ve onları Petersburg'da, Moskova'da okutmuş. Mustafa dayım çok iyi derecede Rusça ve Ermenice bilirdi. Mehmet dayım benden evvel vefat etmiş, onu hatırlamıyorum, bilmiyorum. Ahmet dayım bedensel engelliydi, hep evde otururdu. Akıllı bir adamdı, fakat belden aşağısı felçliydi.

Dedem, zamanın çok tanınmış zenginlerinden olduğu için, bir aralık eşkıyalar gelip köyü bastıkları zaman, dedemin evini çevirmişler. Dedem, kapıları kapatmış, onlara teslim olmamış. Evinde bulunan silahla o da kendini korumuş. İki silahı varmış. Birisini ninem doldurur ona verirmiş. O silahı kullandıktan sonra, öteki silahı doldurmuş. Sabaha kadar eşkıyalarla çarpışarak evlerini ve kendilerini korumuşlar. Bunu anlatmaktan maksadım; dedem ve ninem aynı zamanda çok cesur, tedbirli ve becerikli kişilermiş.

Babamın adı Mehmet Tevfik Balcı. Ardahan'da, annemin köyüne bir iki saat mesafedeki Nakala Köyü eşrafından, Balcıoğulları sülalesine mensup Hacı Hilmi Efendi'nin oğlu. Balcıoğlu ailesi, fertlerinin hemen tamamı çok iyi medrese eğitimi alan, medrese eğitiminin yanı sıra maddi eğitime de değer veren okuyan yazan çevrenin önde gelen ve ehl-i dil ailelerinden biri olarak bilinmektedir.

XIX. yüzyılda Balcıoğlu ailesinin en ileri gelenleri, iki kardeş olan Hüseyin Ağa ve Molla Bedeldir. Hüseyin Ağa, Osmanlı Devleti içinde saygın bir yere sahip bir mütesellim. (Bir çeşit kaymakam ya da nahiye müdürü.) Molla Bedel ise, lakabından da anlaşılacağı üzere, devrin çok kıymetli mollalarından biri. Molla Bedel'in oğlu ise, ulemadan müderris Hacı Hilmi Efendi, yukarıda da bahsettiğim üzere, babamın babası yani dedem.

Babam Mehmet Tevfik Efendi, 17 Eylül 1874'te, baba ocağı olan Hanak'ın Nakala köyünde dünyaya gelmiş. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) nedeniyle, 1880 senesinde ailece Erzurum'a göç etmişler. Ruslar oraları işgal ettikleri zaman, babam altı yaşlarındaymış. Annemin babası şehri terk edip göçmemiş; fakat babamın babası karısını, çocuklarını almış, "Ruslar'ın işgalinde yaşayamam." diyerek Erzurum'a gelmiş ve orada Pervizoğlu Medresesi'nde müderris olmuş. Kendisi, Ardahan'da çok iyi yetişmiş; Arapçası, Farsçası mükemmel büyük bir âlim. Erzurum'dayken iki defa hacca gitmiş. 1888 yılında ikinci gidişinde Mekke'de vefat etmiş. Dedem Hacc sırasında vefat ettiği zaman, babamın rüyasına girmiş. Rüyasında tespihini babama vermiş. "Tevfik, annene iyi bak, kardeşine çok iyi sahip çık. Ben geri dönüp gelemeyeceğim, Allahaismarladık." demiş ve gerçekten de birkaç gün sonra vefat etmiş. Dedem bu dünyadan göçeceğini bilen, bunu da rüyasında oğluna haber veren keramet sahibi büyük bir Allah dostu. Dedemin vefatı üzerine, hacı arkadaşları, gerçekten de Hacc dönüşü dedemin tespihini, babama getirip teslim etmişler.

Çok genç yaşta iyi bir medrese eğitimi alan babam, bir taraftan da Erzurum öğretmen okulunu bitirerek, Erzurum'da, bir kız rüştiyesinde (ortaokul) uzun süre Tarih öğretmenliği yapmış. İlk rüştiye mektebi olan Mekteb-i Maârif-i Adli, 1839 yılında II Mahmud zamanında açılmış, daha sonra rüştiye mektepleri çoğalmıştır. Babam, Tarih öğretmenliği yaparken bir ders sırasında Cevdet Paşa'nın *Kıyas-ı Enbiya*'sından Peygamber Efendimiz'in vefatını anlatırken, çocuklar dayanamayıp ağlamaya başlamışlar. Babam da onlarla beraber ağlamış. Allah rahmet eylesin, babama da o ağlayan kızlara da... Peygamber aşkıyla dökülen gözyaşındır bu. Babam, öğretmenlikten sonra kendi arzusuyla müftü olmuş ve hayatının sonuna kadar bu vazifeyi yürütmüştür. Babam maddi ve mânevî kendini çok iyi yetiştirmiş mükemmel bir şahsiyetti. O zamanlarda hem bir kız rüştiyesinde öğretmenlik yapmak, hem de iyi bir medrese eğitimi alarak dini konularda fetva verecek konumda olmak kolay bir şey değildi. Tabii şu da bir gerçek ki, dedemin büyük bir âlim ve müderris olması, babamın yetişmesinde çok önemli bir yeri olmuştur.

İleriki yıllarda ise, Nakşi büyüklerinden İmam Efendi ismiyle meşhur Erzurumlu büyük veli Osman Bedreddin Erzurûmî hazretlerine bağlanarak İslâm'ı, dolayısıyla da tasavvufi yaşamı son nefesine kadar hakikatınca, en güzel şekilde yaşadı. Bu sebeple babamın tasavvufi ve şairlik yönü de çok güçlüydü. Birçok şiiri kaybolmakla birlikte bazıları da günümüze kadar ulaşmıştır. En çok bilinen eseri ise; Ebû Nasr Muînüddîn Ahmed b. Abdirezzâk et-Tantarânî (ö.485/1092) ait olan 35 beyitlik Tantarani kasidesinin mensur ve manzum şerhidir. Bu esere Erzurum Müftüsü Hacı Lütfullah Efendi, başka müderrisler ve Said Nursi de takriz yazmıştır. Babamın el yazması olan bu eser bendenizdeydi. Bildiğiniz üzere yakın tarihte baba yadigarı olarak ehil birine hediye etmiştik.

Amcam Mehmet Şükrü Balcı (1877-1958) ise, yine Hanak'ın Nakala köyünde

MÜNÂCÂT

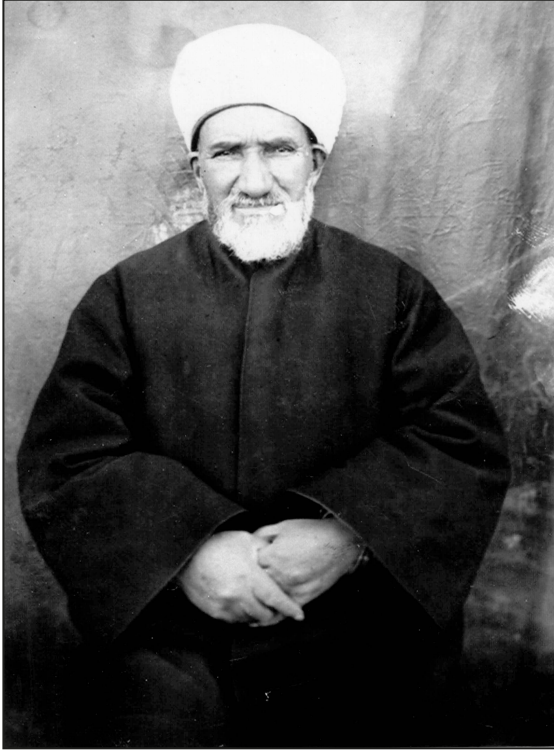
*Kaldım bu kadar cürm ile biçâre, Hudâyâ.
Afvın taleb eyler bu yüzükara, Hudâyâ.*

*Ne sıdk ile bir lâhza ibâdet edebildim.
Ne dedi dilim; bak bu günehkâra, Hudâyâ.*

*Ne mevt gelür hatırıma ne şeb-i vahdet,
Yaş dökmedi göz bir gece ruhsâra Hudâyâ*

*Ben, kişver-i cürmün şehi oldum, meded eyvâh,
Vâdi-i hatâda dahi âvâre, Hudâyâ.*

*TEVFİK gibi bir mücrim-i bedkâr olur mu?
«Rahm-eyle» deyü gelmedi güftâra, Hudâyâ.*

Şefik Can'ın Babası Müftü Tevfik Efendi

dünyaya gelmiş. Babamdan altı yaş küçük. Yukarıda arz ettiğim üzere dedem Hacı Hilmi Efendi, 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle Erzurum'a yerleştiği için, amcam Mehmet Şükrü Balcı da Erzurum'da çok küçük yaşlarda hafızlık eğitimine başlamış ve dört yaşında hafız-ı Kur'an olmuş. Daha sonra yirmi yıl boyunca, Erzurum'da seçkin bilginlerden dersler almış. Arapça ve Farsçayı, şiir ve edebi metinler yazacak kadar iyi derecede yazar, iyi derecede okur ve yüksek belagat ile konuşacak kadar iyi bilirdi. Amcam da babam gibi şair olup, şiirlerinin bazılarını Arapça ve Farsça olarak yazmıştı.

O da üç yıl boyunca babam gibi Erzurum Kız Rüştıyesi'nde öğretmenlik yapmış. Tüm bunların yanı sıra çok güzel bir sese sahipti. Gönle nüfuz eden bir seda ile Kur'an, ilahi ve kasideler okur herkesi kendine hayran bırakırdı. Yine devrin çok kıymetli hattatlarından Erzurumlu Topçu Osman Efendi'den yazı dersi eğitimi görmüş ve hattatlık icazeti almıştı.

Amcam Mehmet Şükrü Balcı da babam gibi çok yönlü, âlim, ârif, fâzıl bir insandı. 1911 yılında Tutak İlçesinin İsaabat Köyü'ne öğretmen olarak atanmış. 1914-1915 yılları arasında ise Bayburt ilinin Pulur Nahiyesi'nde öğretmenlik görevini sürdürmüştü. 1915 yılında Tutak, Rus işgaline uğrayınca, amcam da Bayburt'tan ayrılarak ailesiyle birlikte Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesi Toprakpınar Köyü'ne yerleşerek orada müftü olarak görevine devam etmiştir. 1919 yılında ise Bursa iline göç etmiş ve bir müddet burada da öğretmenlik yapmış. 1920 yılında Kars'ın düşman işgalinden tamamen kurtarılması ve sonbaharda Ermeni hareketlerinin sona ermesiyle, büyük bir hüznle bırakıp gittikleri Tutak ilçesine 1921 yılında yeniden geri dönmüş. Tutak merkezinde ve köylerinde 1921-1934 yılları arasında öğretmenlik yapmış, Soyadı Kanunu'nun çıkmasından sonra, tüm aile eskiden beri soyadları olan BALCI soyadını almışlar.

Amcam Mekteb-i Sibyan'ının (ilk mektep) müdürlerinden Hacı İbrahim Efendi'nin tezkियesi doğrultusunda Tutak Maarif Müdürlüğü (Millî Eğitim Müdürlüğü) görevine terfien getirilmiş, (1934-1938) ilçenin ilk maarif müdürü olma şerefine de nail olmuştur. Yaşadığı devirde meşhur bir hattat, alim, hafız ve şair olan amcam aynı zamanda müftü olduğu için, 1 Ocak 1938 yılında Tutak Müftülüğü'ne atanmış ve 1954 yılında müftülük vazifesinden emekliliğini isteyerek emekli olmuştur. 22.08.1958 senesinde Hakk'a yürümüş olup kabri Tutak'tadır. Milli Eğitim Bakanlığı Ağrı iline bağlı olan Tutak'ta bir Anadolu Lisesi yaptırarak amcam Mehmet Şükrü Balcı'nın adını vermiş, yıllarca hizmet ettiği Tutak'taki bir eğitim kurumunda adını yaşatmaya çalışmıştır.

Annem, rahmetli Gülşen Hanım, babamla Erzurum, Tebrizcik'te, babam öğretmenlik yaparken evlenmiş. Bendeniz de 1908 yılında orada dünyaya gelmişim. Sonra babam, Tutak'a Müftü olarak gitmiş. Annem de babası gibi çok tedbirli, iyi yetiştirilmiş, akıllı, aydın bir hanımdı. Çok dindardı. İdareyi bilir, güzel yemek yapar ve babamın aldığı maaşla gayet güzel geçirirler ve biraz da tasarruf yaparlardı. Tabii o devirde bunlar çok önemliydi. 1914'te bendeniz beş-altı yaşındayken I. Dünya Savaşı başladı. Önce Ruslar, Tutak'ı işgal ettiler. Daha sonra Ermenilerin gelişiyle kasabamızı ve her şeyimizi bırakıp kaçtık. Annemin yetmiş, seksen lira kadar altın parası, onun belinde, kuşak gibi bir şeyin içinde dikiliymiş. Onunla hiç kimseye muhtaç olmadan, kaçarak Erzincan'a kadar geldik. Erzincan'da malî yönden sıkışık

vaziyetteydik. Maaş yok, ev yok. İşte o zaman annem, nerede görmüşse, babama, “Bana iki kilo bal mumu alın” demiş ve babam bal mumunu almış. Annem, bal mumunu eriterek çatal gibi bir şeyden geçirip şam’a yapmış. Şam’a, küçük mumcuk ama mum değil. Böyle iplik destesi gibi sarılı. Onu küçük makara şeklinde sarınca çok güzel oluyor ve yandığı zaman hoş bir çiçek kokusu yayıyor. Oralarda elektrik olmadığı için, geceleri kalkanlar onu kibritle yakıyorlar. Bir adam buluyorlar ve o şam’aları, o adama sattırarak onun parasıyla geçimlerini temin ediyorlar. Yani annem, kimseye muhtaç olmadan, hayatı didinerek, uğraşarak yaşamayı bilen güçlü bir Anadolu kadınıydı. Babam hoca olduğu için, bu gibi şeyleri düşünememiş. Annem, gerektiğinde evin idaresinde etkili olmuş.

Ruslar Erzurum’u alınca, biz Erzincan’dan göç ettik. Sivas Yıldızeli’ne, oradan Yozgat’a kadar gittik. Annem yine her yerde saygı gördü, babama çok iyi arkadaş oldu. En ufak münakaşalarını, didişmelerini hatırlamıyorum. Birbirlerini çok seviyor, sayıyorlardı. Sonra babamı Sivas, Yıldızeli’ne müftü tayin ettiler. Tabii tüm bunlar savaşın amansız dehşetinden kaçmaydı ve çok uzun maceralı bir yolculuktu. Annem Yıldızeli’ne geldikten birkaç sene sonra, doğum yapamayarak orada genç yaşta vefat etti. Mezarı Yıldızeli’ndedir. Hayatımın en acıklı günü, annemin omuzlarda mezarlığa götürüldüğü zaman, küçük bir çocuk olarak tabutun arkasında yürüdüğüm gündür. Aradan seneler geçti, doksan yaşını aştım ama yine de o günü her hatırlayışımda gözlerim yaşarır, içim sızlar.

Sevgili annem; anasından, babasından, kardeşlerinden uzak, Sivas’ın Yıldızeli’nde, garip bir şekilde doğum yaparken göçüp gitti. O zaman, şimdiki gibi vasıtalar, gidip-gelme, otobüsler, trenler yok. O kadar yolu gitmeyi kimse göze alamıyor. Öyle kimsesiz bir halde ailesinden uzak, bakımsız ve hasta... Şimdiki zamanda olsaydı, belki sezaryen yaparlardı. Annem bilgisizlik, yoksulluk, kimsesizlik kurbanı oldu.

Annem, son derece şefkatli bir insandı. Onun hamilelik döneminde, ben ilkokula başlamıştım. Alfabeyi çalışırken annem beni merak eder, gelir kitabıma eğilir, “Ne yapıyorsun Şefik?” derdi. “Ders çalışıyorum,” derdim. Okuma yazma bilmediği için, kitaptaki resimlere bakar, resimlerle ilgilenir, bana sorular sorardı.

Annem doğum sancısı içinde kıvrılırken, ayağımdaki kunduraları gördü. Altlarında kabara denilen çiviler vardı. Ben buzda kaymayı severdim.

Şefik Can babası, üvey annesi Hüsnü Hanım ve üvey kardeşleri Refik, Münire ve Fevziye ile birlikte

Kabaralarla kaymak kolaylaşırdı. Onun için babam öyle bir ayakkabı almıştı bana. Annem vefat etmeden kısa bir zaman önce sancılar içinde birden ayağımdaki ayakkabılara baktı; “Oğlum, sen düşersin onunla. Babana söyle o ayakkabıyı değiştirsin. Sana başka bir ayakkabı alsın, dikkat et düşmeysin,” dedi. Ölüme giderken bile kendi acı ve ıstırabını unutarak son nefesinde beni düşündü. Çok küçük yaşta bırakıp gitti beni. Her okul dönüşü herkes eve, annesine koşardı, ben de kasabadaki mezarlığa koşardım. Orada ağlayarak anneme Yasin okur, dua ederdim, toprağını okşardım. Anacığımın “Dikkat et düşmeysin” niyazı hürmetine yüce Rabbimiz bu dünyaya düşmekten hep korudu, muhafaza etti beni. Hz. Mevlânâ'nın eteğine tutunmayı, hocam Tahirü'l-Mevlevî'yi tanımayı lütfetti bu fakire.

**Efendim, muhterem annenize gani gani rahmet ola,
Cenâb-ı Hakk size sağlık, esenlik, huzur içinde uzun
ömürler bağışlaya inşallah. Annenizin vefatından sonra,
hayatınızda neler değişti? Annesiz küçük bir çocuk olarak
babanızla nasıl bir yaşam sürdürdünüz?**

Herkesle birlikte ben de mezarlığa gitmiştim. Annemi mezara koyduktan sonra eve geldik. Ben küçük kalbime sığmayan büyük acılar içinde ağlıyordum. Babam bana sıkı sıkı sarıldı, kucakladı. “Oğlum üzülme, Allah acır merhamet eder bize,” dedi. O çocuk yaşta öyle bir acı ıstırap ki bu nasıl anlatılır bilemiyorum. O akşam komşularımızdan bize yemek geldi. Hiç

unutmuyorum, ben o zamana kadar yememiştim, kuskus diye yuvarlak bir şey. İçinde bulgur var. Babama “Bu nedir?” diye sordum. Babam, “Buralara mahsus bir şey. Kuskus diye tabir ediyorlar,” dedi. Böylece birkaç gün komşular bize baktılar. Daha sonra babam bir kadın tuttu. O, evde bize hem yemek yapar hem de başka işlerimize yardımcı olurdu. Sabahları bize gelir, akşam da evine giderdi. Bu şekilde birkaç zaman daha geçti.

Sonra babama arkadaşları tarafından evlenmesi teklif edildi. Babam da kendi memleketlisi diye, Kars muhacirlerinden Tufan Ağa'nın kızını aldı. İşte Hüsnü Hanım ismindeki o bayan, benim ilk analığım oldu. Genç yaşta babamla evlendi. O da tanınmış bir ağanın kızıydı. Beni de öz evlat gibi bağrına bastı, büyüttü. Kendisi sarışın beyaz tenli, biraz uzunca burunlu güzel bir hanımdı. Çok şefkatli, çok merhametliydi. Daima benim üstümü başımı temiz giydirir, yıkardı. Her bakımdan bana sahip çıktı. Okuldan zaman zaman bizden para isterlerdi, babam “Oğlum, daha geçen gün verdim,” diye sitem ederdi, ben “Baba, ne yapayım okuldan tekrar istiyorlar,” diye sızlanırdım. Giderken, analığım babamdan habersiz, avucuma istenen parayı sıkıştıırırdı. Bu şekilde benim okulda azarlanmamamı, hor görülmemi sağlardı. Öz anne gibi ilgi, sevgi, şefkat gösterirdi. O günlere dair çok ilginç bir hatıram daha vardır ki onu da paylaşmak isterim.

Babam, Yıldızeli'nde müftüyken, oraya bağlı Seren isimli bir köyde yakın bir dostu vardı. Her zaman babamı davet eder; “Gel birkaç gün köyde kal, istirahat et,” derdi. Babam da vazifesi icabı gidemezdi. Nihayet analığımın bana; “Siz gidin, ben vazifemin başında kalayım, dostlarımızın da gönlü razı olsun,” dedi. Bunun üzerine bir kişi geldi, analığımın beni arabayla Seren denilen köye götürdü. Kasabanın eteğinde büyük bir dağ vardır. Çal Dağı derler. Bu köy, o dağın arkasında, eteğine yakın bir yerde. Bağlık, bahçelik bir köy. Bilhassa kasabaya oradan sebze getirilir, satılır. Oranın Çengelköy'ü gibi... Seren'in salatalıkları, hıyarları çok meşhurdur. Bizi almaya gelen kişi çok hoş manzaralı, yemyeşil ağaçlar arasındaki bu köye götürdü bizi. Evleri de derenin yamacında, güzel bir yerdedi. Bir de siyah köpekleri vardı. O köpeğe ekmek filan verirdim, onu çok seviyordum. Simsiyah gözleri vardı. O da beni sevdi. Ben henüz çocuğum, bu köpeği yürekten okşuyorum, ekmek veriyorum, elime geçen ne varsa onunla paylaşıyorum. Kısa zamanda bu siyah köpekle birbirimize çok bağlandık.

Orada birkaç gün kadar kaldık. Gittiğimiz günün ertesi günü ya da bir sonraki gün, onların henüz bir yaşında bile olmayan hasta bir çocukları varmış, o çocuk vefat etti. Çocuk da olsa, ölüleri yıkamak âdettir. Fakat büyük insan değil ki, teneşir tahtasını getirsin yıkasınlar. Evde yemek yediğimiz, teşvin diyorlar, yuvarlak tahta bir masa vardı. Duvarda asılı duruyordu. Onu alıp evin avlusuna getirdiler. Sıcak su, soğuk su hazırlayıp üstünde ölen çocuğu yıkadılar. Yemek yediğimiz, ekme koyduğumuz, yuvarlak masanın üstünde ve gözümüzün önünde. Hanımlar bu yuvarlak tahta üstünde gerektiğinde hamur açıp ekme pişiriyorlar. Sonra masayı alıp yine avludaki duvara astılar. Çocuğu götürüp gömdüler. Hiçbir şey olmamış gibi hayat devam ediyordu. Akşam oldu, aynı masayı duvardan indirdiler, önümüze getirdiler. Üzerine ekme kleri koydular, ortaya da yemek sahanını getirdiler, ‘buyrun’ dediler. Tabii ben ürktüm, çok tedirgin oldum, gördüklerim karşısında şaşırdım kaldım. Analığım ‘böyle yapma, hadi ye’ diye beni sürekli gizli gizli dürtüyor. Aman ya Rabbi! Hayatımda, nasıl söyleyeyim, böyle bir şey görmemiştim. Onlara gayet tabii geliyor, bir şey yokmuş gibi o tahtanın üzerindeki ekme kleri yiyorlar. Sanki birkaç saat önce üzerinde ölü bir çocuk yıkanmadı. Tabii ben çocuk olduğum için, lokmalar boğazımda kalıyor, yani çok tuhaf bir hal. İfade edilmez bu duygu. Birisi anlatsa, insan kendi gözüyle görmeyince inanmaz. Şimdiki akıl ile baktığımda tüm bunlar yokluğun, yoksulluğun alameti idi. Öyle küçük, eski, ikinci bir tahtaya sahip olmak belli ki büyük bir zenginlikti. Evde yuvarlak bir sofraya vardı. Hem ekme yemek tahtası hem ölü yıkanan teneşir tahtası!

Efendim, sizi ürperten bu olaydan sonra oradaki günleriniz nasıl geçti?

Benim sofrada bir şey yemeyişim nedeniyle ev sahibine hiçbir şeyi belli etmeden mecburen biz ertesi gün geri döndük. O siyah köpek de arabanın yanında koşarak bizi takip etti. Sonra köylü, köpeği de yanına alıp arabayla dönerken köpek kaçtı, tekrar bizim eve geldi. Sonra bizim kapıyı benimsemiş, bir türlü kapıdan ayrılmıyor, gelip geçenlere havlıyordu. Kendince bizi koruyordu. Babam sinirleniyor, onu bunu ısıracak diye endişe ediyordu. Çok siyah, orta büyüklükte bir köpek... Aman ya Rabbi! O köpeğin bana gösterdiği sevgi ve sahiplenme duygusu anlatılmaz. Konu komşu istemiyor mecburen kovuyoruz, gitmiyor. Sonra babam köye haber gönderdi. Alıp

köpeği götürdüler. Fakat köpek yine arada sırada kaçıp geliyordu. Çünkü köy iki saatlik mesafedeydi, bize yakındı. Köpeği yine gönderiyorduk, o yine geliyordu, yine götürüyorlardı. Daha sonra ne oldu bilmiyorum. İşte bu temiz bir sevginin belirtisiydi. Köpek dahi çıkarsız, senliksiz, benliksiz, beklentisiz bir sevgiyi bırakıp gitmek istemiyordu. Sevgiyle verilen bir lokma ekmeğe şükran ve vefa duyguları besliyordu.

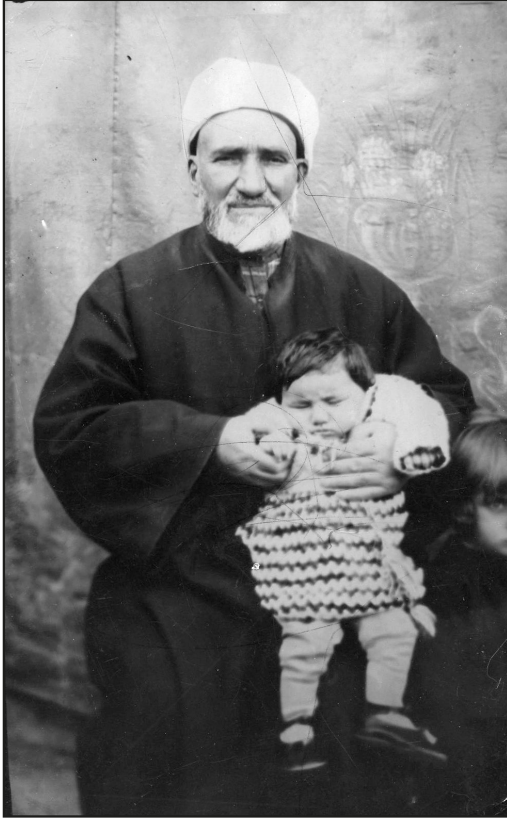
Tıpkı bunun gibi bendeniz de ilk analığım olan Hüsnü Hanım'ı öz annem kadar sevmiş, kendime çok yakın hissetmiştim. Her zaman ona karşı samimi bir şükran ve vefa duygusu besliyordum. Onun bana göstermiş olduğu yakınlık ve merhameti ancak öz anne gösterebilirdi. İlkokulu bitirdikten sonra, babam beni Tokat Askerî Lisesi'nin orta kısmına verdi. Orada hayat çok sıkı ve zordu. Bize gereği gibi yemek vermezlerdi. Her öğünde bir çorba ya da dörtte bir tayın verilirdi. Tayın, şöyle küçük bir sandviç ekmeği. Düşünün onun dörtte biri. Bu yüzden, ben çok zayıf ve halsiz düştüm. Analığım bana Yıldızeli'nden çörekler yapar, yumurtalar haşlar, gönderirdi ve benim bakımsız halimi telafi etmeye uğraşırdı. Bu kadar merhametli, bu kadar iyi bir kadındı. İki çocuk doğurdu. Biri Refik, diğeri Fevziye... Onlar büyürken, ben de Tokat Ortaokulu'nu bitirdim. Kuleli'ye geldim. Ben Kuleli'de okurken, 1927 senesinde analığım vefat etmiş. O zaman babam, Hüsnü Hanım'ın vefatını, onu öz ana gibi sevdiğim için benden saklamış. İki kez ana acısı yaşatmak istememiş kendince. Analığımın vefatından sonra, Hüsnü Hanım'ın annesi, babası; yani babamın kayınpederi, kayıvalidesi, babamı Hüsnü Hanım'dan iki üç yaş küçük kızları Safiye Hanım'la evlendirmişler. Benim bunların hiçbirinden haberim olmadı. Her şeyi benden gizlemişler. Babam okul tatilinde Yıldızeli'ne gitmeyeyim, annemin öldüğünü duymayayım, bir kez daha anne acısı çekmeyeyim diye, beni İstanbul'dan Ardahan'a dayımın yanına gönderdi.

Efendim, daha evvel sizden bu Ardahan yolculuğunuzu dinlemiş, o günlere dair verdiğiniz bilgilere hayran olmuştuk. 1920'li yılları bilmek açısından bizler için çok kıymetli olan bu yolculuğunuzu bir kez daha anlatır mısınız?

Şimdi 2002 yılındayız, bundan 75 sene önceye ait ülkemizin olağanüstü doğal güzelliklerini, o günlerin yaşam şartlarını bilmek açısından gerçekten önemli bilgiler. 1927 senesinde, Kuleli Askerî Lisesi'nde, 9. sınıfta okurken,

Mustafa dayım Ardahan'a gitmem için bana sekiz lira para gönderdi. O zamanın parası sekiz lira, büyük bir para. Ben İstanbul'dan heybe gibi bir şeye çamaşırlarımı, pijamalarımı koydum. Cumhuriyet vapuruna bindim. Onunla Hopa'ya çıktım. Hopa'da bir otele gittim. Hopa Otel... Askerî lise elbisemde, askerî lise kordonum, numaralarım vardı. Gece kaldım orada. Hiç unutmuyorum. Deniz kenarında, sakın bir otel... Sabaha kadar o denizin dalgaları vurdu. Hava temiz, o denizin güzelliği, maviliği harikulade... Yani o kadar çok sevdim. Ertesi gün erkenden otelciye "Ben Ardahan'a gidiyorum, nereden vasıta bulabilirim?" diye sordum. Dediler ki: "Şu ileride bir han var, oraya gidin, orada sorarsınız. Han'a gittiğimde: "Burada siz vasıta bulamazsınız, yoktur. Varsa da katır vardır," dediler. Öyle şimdiki gibi minibüs, otobüs filan yok. Sene 1927... Bana oradaki adamlardan biri, "Boşköy'e kadar gidersiniz. Boşköy dağın ötesinde... O dağa da Sultan Selim Dağı diyorlar. O dağın ötesinde, Çoruh Nehri kenarında bir nahiye var, ancak orada vasıta bulabilirsiniz. Burada bulmaya imkân yok," dedi. E ben de şaşırđım. Bir talebeyim, ne yapayım? Peki dedim, yola düştüm. Giderken yolda iki tane genç adama rastladım. Onlar da askerlikten tezkere almışlar, benim gittiğim yere gidiyorlar. Böyle dağ bayır sırtımızda eşyalarımız yürüyerek Ardahan'a gidiyoruz.

Onlarla yürümeye başladık. Birisi benim halime acıdı. Sırtımda heybe, terlemeye başladım. Benim heybeyi sırtımdan aldı. Yürüyoruz fakat yol bitecek gibi değil. Geçip gittiğimiz yerler o kadar güzel ki, kelimelerle ifade etmek imkânsız. Ruslar yapmışlar o yolu... Yeşillikler ve çam ağaçları arasında kıvrılarak gidiyor. Zaman zaman meyveler de var, yabani meyveler. Onlar gidiyorlar, armutları koparıyorlar. Böyle sulu sulu armutlar. Yabani armut ama böyle büyük büyük... O dereler akıyor şarıl şarıl... Ormanın içinde muntazam bir yol, kıvrılarak gidiyor. Biz o muhteşem manzara içerisinde dağın tepesine kadar çıktık. Sultan Selim Dağı diyorlar. Oradan da aşağıya doğru indik. Dağa tırmanıp çıkmakta çok zorluk çekmiştik, aşağı inince rahatladık ve zaman zaman oturduk dinlendik, dallardan meyveler yedik. Böyle serin, gölgeli, hiç açıklık yok. Hep ormanda gidiyorsunuz. Ondan sonra Borçka'ya geldik. Borçka, Çoruh Nehri kenarında... Çoruh Nehri üzerinde üç katlı, üç gözlü köprü varmış. Köprünün birisini su götürmüş, iki gözü kalmış. Oradan geçmek için bir sal yapmışlar. Yukarıdan oraya demir bir halat çekmişler. Onun üstüne bir makara koymuşlar. O salda adamlardan

Müftü Tevfik Efendi küçük kızı Yüksel ile

beş kuruş alıyorlar. Katır geçerse yirmi beş kuruş... Katır da geçebiliyor yani... Böyle o sala bindik... Nehir çok derin... Köpürerek çağlayarak akıyor. Genç bir nehir... Kafkas Dağları'ndan kaynak alıyor.

Oradan Borçka'da bir hana indik. Amannn... Mısır tarlasının yanında bir han... Yerlerde peykeler, sedirler var. O peykelerde kalacaksın. Orada ekmek, peynir, çay ohhh... Günler süren yaya yolculuktan sonra öyle lezzetli geliyor ki, Aman Yarabbi... Hancıya "Ardahan'a gidecek bir şey var mı?" dedim. "Var," dedi. Ancak bir katır bulduk, Ardahan'a gideceğiz. Başka gidenler de var. Adam beni alana kadar götürecektir. Gece orada kaldık. Peykenin üzerinde... Bereket versin ben askerî okuldayken kamp yapardık, bazen böyle çadırda kalırdım. O gece handa kalan yolculardan bir kişi bana dikkatli dikkatli bakıyordu. Ben kendimce sebebini anlamaya çalışıyordum, bir

anda yanıma geldi ve dedi ki: “Sen Mustafa Efendi’nin nesisin?” Şaşırdım. “O benim dayımdır,” dedim. “Çok benziyorsun ona,” dedi. Hakikaten ben dayıma çok benzerim.

Ondan sonra gece yattık orada, sabah oldu. Üç dört katır yola çıktık. Ruslar kayaları kazmışlar, nehrin kenarından Artvin’e kısa bir yol yapmışlar. Oradan gidiyoruz. Yol böyle zik zak yaparak gittiği için bizim yollar gibi dik değil. Yani yürüyen yahut vasıta rahat çıksın diye kıvrıla kıvrıla çıkıyor. Ruslar kısa yoldan bir piyade yolu yapmışlar. Oradan katırlar gidebilir. Dar bir yol, katırın üstünde yavaş yavaş gidiyoruz. Burada nehir hızlı ve coşkun akıyor, üstü tamamen kaya. Çok korkunç bir şey... Ne tabiat güzellikleri var! Uzaktan bakınca ağaçlar, sular kıvrılıyor. O yol yine böyle devam ediyor. Epey gittik, Artvin’e ulaştık. Artvin sağda, yüksekte bir yerde... Artvin’in içine girmedik. Yol üzerinde bir handa kaldık yine. Oradan Şavşat yoluyla Ardahan’a gidiyoruz. Ertesi gün yine yola düştük. O kadar güzel ki... Yolda karpuz tarlasından geçtik. Birlikte gittiğimiz kişiler karpuz aldılar, kestik kıpırmızı. Yürüdük, yürüdük, yürüdük. Kim bilir kaç saat sonra Ardahan’a ulaştık.

Ardahan’da dayım köydeydi. Fakat ben geceye doğru annemin hemşiresinin evine gittim. Annemin hemşiresi, belediye reisi Turan Ağa’nın karısı... Oradan babama, Yıldızeli’ne telgraf çektim. “Baba, ben Ardahan’a geldim sağ selamet, ellerinden öperim, teyzemin evindeyim,” diye. Fakat makbuz almadım. O telgrafçı benim üç-beş kuruşuma tenezzül etmiş. Telgrafı çekmemiş. Ben köye gittim. Bir hafta geçti. Bir de baktım şubeden bir asker geldi oraya. “Şefik Efendi, köyden rica etmişler şubeye,” dedi. Telgrafımı almadığı için babam merak etmiş. O zaman anladık ne olduğunu.

Dayım köyde, babasından kalma yontma taştan yapılmış, çok güzel tarihi bir evde yaşıyordu. Arka tarafı köy eviydi. Oradan bir kapı açılıyor, dayımın karısı bize yemekler getiriyordu. Dayım musikiyi seviyordu, büyük bir gramofonu vardı, çeşitli plaklar çalıyordu. Çok kıymetli atları vardı. Beni bindirip gezmeye götürüyordu. Benim bir teyzem Posof’taydı. Annemin hemşirelerinden biri... Bir gün dayım ille oraya gidelim, dedi. İkimiz atlara bindik, Posof’a doğru gidiyoruz. Amaan... Ne kadar güzel tabiat manzaraları, kırlar, çiçekler, her taraf cennet gibi. Böyle giderken, yolda iki tane kadına rastladık. İri yarı, zeytin gözlü, saçları da örgülü arkalara asılmış, orada altın sarısı pullar var. “Aman,” dedim, “Dayı, bu hanımlar ne kadar

gösterişli.” Aslında ne kadar güzel diyeceğim ama, dayımdan da utanıyorum güzel demeye. Çok güzel gösterişli, çok uzun boylu... Yüzlerinde kanlar, başlarında pullar... Hayran oldum. Dayım “Yeğenim, bunlar Türkmen. Şimdi onların buldukları obaya gideceğiz. Onlar Alevi dostlarımızdır. Oba reisi Şahin Ağa benim ahbabımdır. Herhalde orada bizi ağırlar,” dedi. Hakikaten gittik, çadırlara, keçeler serilmiş. Keçeler çok süslü, böyle üstünde nakışlar, desenler var. Bize yemekler sundular. Kadınlar tabii açık, güzel, peri gibiler... Bu Alevi Türkmenlerin diğer Türklerle hiçbir alışverişleri, görüşleri filan yok. Kendilerine ait bir dünya kurmuşlar. Dayım çok tanınmış, saygın biri olduğu için onunla ilişkileri çok iyi. Orada birkaç saat kaldık. İkindiye yakın bir zamanda atlara bindik, serinlikte Posof’a geldik. Posof’ta teyzem, kocası ve iki de oğlu var. Oğulları okumuş, öğretmen olmuşlar. Orada bir-iki gece misafir kaldık.

Posof’tan sonra Ardahan’a, Carusköy’e döndük. Dayımdaki plaklar arasında Ermenice bir türkü vardı. Ermenice bilmememe rağmen, insanı böyle içinden vuruyor, büyük bir hüzne sürüklüyor. Dayım onu bana tercüme etti. Birini öldürmüşler. Yavuklusunun onun için söylediği acıklı bir mersiye. Havası insanın içine işliyor, kelimesi değil, havası. Yani türkünün ezgisi.

Hanak'tan Yetişen Son Büyük İslâm Bilgini ve Divân Şâiri: Müfti Mehmed Tefvik Balcı (1874-1943)¹

Eski Kars Halkevi aylık dergisi «Doğuş»'un 54-55. sayısında (1940 Haziran-Temmuz, s. 11-15) «Doğuş» imzasıyla tanıttığımız «Karlı İki Şâir Âilesi» adlı yazıda Ağrı'nın Tutak (eski: Antap/Entep) ilçesinde yerleşmiş bulunan 93 Muhaciri Karlılar'dan şâir ve âlim Ardahan (Hanak)'lı Yıldızeli Müftisi Mehmed Tefvik BALCI'nın, çok güzel bir gazeli de örnek verilmişti. El yazısıyla 1337 (1921)'de mürekkeple yazdığı resmi hâl tercümesinin bir sureti elimizdedir. Rahmetli Şâir bunu, 67 yaşında ve titrek elleriyle yazdığı 25 Temmuz 1940 tarihli mektubuyla bize Yıldızeli'den göndermişti. Bu iki belge ile küçük oğlu, dostum (şimdi İstanbul-Karaköy Ziraat Bankası Muhasibi) Refik BALCI ve yeğeni öğretmen M. Salim BALCI'dan alınan bilgilere göre, Hanaklı Müfti ve Şâir Mehmed Tefvik BALCI Efendi'nin hâl tercümesi şöyledir:

1958 yılına değin bir bucak olarak Ardahan'a bağlı bulunan Hanak'ta Büyük Nakala/Nekeleköy (yeni adı: Ortakent) de 5 Şâbân 1291/17 Eylül 1874 günü doğdu. Babası, Balcıoğulları'ndan Molla Bedel oğlu Hacı Hilmi Efendi, Erzurum Müftisi Ardahanlı Dursun Ahmed Nâtiki'den icâzet almış; 93/1877 Felâketi'miz üzerine 1880'de Erzurum'a göçüp, Pervizoğlu Mahallesi'nde yerleşmişken, ikinci defa Hacca gidişinde Mekke-i Mükerreme'de 1888'de ölmüştür. Adı Mehmed ve mahlâsı Tefvik olan şâir, altı yaşında iken babası ile Erzurum'a geliyor. Babasından ve mahalle mektebinde okuduktan sonra, Erzurum Pervizoğlu Medresesi'nde yirmi yıl boyunca İslâm bilginleriyle Arapça ve Farsça okuyor. Erzurumlu bilginlerden Feyziye Medresesi Müderrisi El-Hâc Süleyman Efendi'den 28 yaşlarında iken “icâzet” (diploma) alıyor. 1902 yazında pasaportla Ardahan'a gelerek, Hanak'tan akrabalarından bir kızla evleniyor ve 1903'de dönüşünde, Kars'ta Evliyâ Câmîi İmâmı Yemenhalifeoğlu Molla Muhyiddin Efendi ile tanışıp, edebî ve ilmî sohbetler yapıyor. M. Tefvik Efendi, anadenedimiz olan bu zâtın defterlerinde görülen gazelleri için, 25 Temmuz 1940 tarihli mektubunda şunları yazıyor:

«Ben Ardahan'dan (şimdi, Kuleli Askeri Lisesi Edebiyat Öğretmeni oğlum Albay) Şefik (CAN)'ın vâldesini getirir iken, merhum Dedeniz Muhyiddin Efendi'ye misafir olmuş, pek çok hürmetlerini görmüştüm. O gece Câmî-i Şerîfin (Evliyâ Câmîi) karşısındaki Medrese'de oranın eşrafından (Ahıskalı) Kaadî Ali (Rıza) Efendi, Meded ve Hâlid ve diğer zevât-ı kirâmın huzurlarıyla gayet güzel sohbetler ettik. Şâirlerden, âşıklardan bahsedildi. Her taraftan ebyât ve eş'ardan mümkün

1 KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, Kars İli, Kars Turizm ve Tanıtma Derneği Yayınları, 1966. Sayı: 5, s. 47-51.